

bilimname XXXI, 2016/2, 227-244
Geliş Tarihi: 17.09.2016, Yayın Tarihi: 12.12.2016
doi: <http://dx.doi.org/10.21646/bilimname.2016.8>

BİR DİN SOSYOLOGU OLARAK PETER L. BERGER'İN ENTELEKTÜEL PORTRESİ

Mustafa Derviş DERELİ^a

Öz

İnsanı ve toplumu anlamayı kendisine hedef edinen sosyoloji, insanoğlunun son birkaç asra kadar karşılaşmadığı fakat modern çağla birlikle yüzleşmek zorunda kaldığı yeni durumu ve süreçleri anlamamızı kolaylaştıran bir disiplindir. Modernite ve sekülerleşme tecrübeleriyle birlikte geleneksel dönemlerde “olduğu gibi kabul edilen” pek çok şey sorguya tabi tutulmuş, hemen her şeyde olduğu gibi dini anlayışlarda da tercihlerin hakim olduğu çoğulcu bir dünya anlayışı ortaya çıkmıştır. Kurucu sosyologların modern dönemlerde neredeyse hiç alan açmadığı din, onların öngörülerinin aksine yeni sahalara bulmuş, sosyoloji ve dinin kavşak noktası olan din sosyolojisi, pek çok düşünürün önemli görüşler ortaya attığı bir disiplin haline gelmiştir. Lutheryan bir teolog olma amacıyla başladığı üniversite yılları ve ilk akademik çalışmaları, ilerleyen yıllarda din sosyolojisine doğru evrilen Peter Berger, geçirmiş olduğu entelektüel dönüşümü ve yazmış olduğu onlarca eseriyle bu alana hatırı sayılır katkılarda bulunan sosyologların başında gelmektedir. Berger'in doğup büyüdüğü yerlerden öğrenim yıllarına, fikri anlamda beslendiği kaynaklar ve kişilerden akademik serüvenine dair pek çok unsuru bir araya getirmeye çalışan bu makale, yaşam öyküsü ve sosyolojik görüşleri ışığında onun entelektüel bir portresini sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: P. Berger, Teoloji, Sosyoloji, Din Sosyolojisi, Sekülerleşme.

Giriş

Fransız Devrimi ortaya çıkardığı fikirlerle tüm dünyayı etkisi altına almış, Sanayi Devrimi üretim şeklinde ve niceliğinde ezber bozarak dünyayı yeni bir yöne sevk etmiş, Bilimsel Devrim ise günümüzde “bilim” olarak bildiğimiz şeyi, yani etrafımızdaki dünyayı analiz biçimini sistemleştirmiştir. Bütün bu devrimlerin meydana getirdiği değişmelerin

^aArş. Gör., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mdervisdereli@erciyes.edu.tr

geleneksel yaşam biçimlerini altüst etmesi, düşünürleri hem doğal hem de toplumsal dünyaya ilişkin yeni bir anlayış geliştirme çabalarına yöneltmiştir. Dönemin toplumsal bunalımları için bir çare olarak görülen sosyolojinin ilk dönemlerinde büyük anlatılar öne sürülmüş, hepsi olmasa da kurucu sosyologların çoğu dine mesafeli yaklaşmış ve modernleşmeyle ters orantılı olarak bir düşüş yaşayacağına kesin gözüyle bakmışlardır. Aslına bakılırsa 20. yüzyılın başlarından II. Dünya Savaşı'na kadarki süreçte, dinin toplumsal hayattaki tezahürleri ve dinî hareketlerde yaşanan kısmî seyreklikler, modern dönemde dinin ortadan kalkacağı beklentisinin haklılık payının bulunabileceğine dair kanıtlar olarak öne sürülebilirdi. Fakat yıllar geçtikçe dünyanın genel inanç fotoğrafı değişmiş ve sosyolojinin modern çağ düşünürlerinin çoğu, insanların zihinlerindeki karşılığı, görünürlüğü ya da niteliği değişikliğe uğrasa da din fenomenini tamamen ortadan kaldırmanın pek de mümkün olmadığını dillendirmeye başlamışlardır.

Söz konusu modern dönemde örneğin, kendisini hiçbir dinî kuruma aidiyet hissetmeyip aynı zamanda Tanrı'ya olan inancının güçlü olduğunu belirten bireylerin durumunu anlatmak için Britanyalı sosyolog Grace Davie tarafından "inanmadan ait olma" tezinin öne sürülmesi (Davie, 1994), herhangi bir dini kuruma/geleneğe yakın olmadığı halde farklı bir Tanrı algısının cisimleşmiş şekli olan "sivil din" tabirinin Amerika çerçevesinde Robert N. Bellah tarafından tartışmaya açılması (Bellah, 1992), modern dünyada dinin durumunu açıklamak için "görünmeyen din" tabirinin Thomas Luckmann tarafından kullanılması (Luckmann, 2003), birtakım insanların artık eskiden olduğu gibi tek bir din merkezinden ya da dinî gelenekten etkilenmek yerine pek çok farklı geleneğe ait inançları birleştirdiğinden hareketle "yamalı/bohçalı din" tabirinin Robert J. Wuthnow tarafından ortaya atılması (Wuthnow, 1988) bahsini ettiğimiz yeni yaklaşıma örnekler olarak sunulabilir. Sosyolojinin modern çağına zikredilen sosyologlar kadar damgasını vuran, çalışma arkadaşı Thomas Luckmann'la birlikte fenomenolojik (yorumlayıcı/hümanistik) bakış açısını sosyolojiye uyarlayan, çağımızın en önemli meseleleri arasında yer alan modernleşme, sekülerleşme ve çoğulculukla ilgili oldukça dikkat çekici görüşler ortaya atan bir diğer düşünür ise Peter L. Berger'dir.

Bu makale Amerika'da akademik kariyerini sürdürmüş Avusturya asıllı sosyolog Peter L. Berger'in yaşam öyküsü ve fikri serüveni çerçevesinde entelektüel bir portresini sunmayı amaçlamaktadır. Berger'in kendi hayat hikâyesiyle akademik ve entelektüel hayatının buluşma noktalarının izlerinin sürüldüğü bu makale, onun sosyoloji ve din sosyolojisinde ortaya

koymuş olduğu temel düşünceleri ışığında şu temel sorgulamalardan hareket etmektedir: "Lutheryan bir papaz/teolog olma amacıyla çıktığı yol sosyolojiye ve din sosyolojisine nasıl çıkmıştır? Sosyolog kimliği mi yoksa teolog kimliği mi ön plana çıkmıştır? Fikri arka planının oluşmasında hangi hocalarının ya da düşünürlerin etkisi olmuştur? Bir zamanların en önemli savunucularından olduğu sekülerleşme tezinde nasıl ve niçin görüşlerini değiştirip karşı cenaha geçmiştir? Akademik ve entelektüel hayatta örneğine az rastlanılan bu dönüşümün temel gerekçeleri nedir?" Berger'in sosyoloji ve din sosyolojisi merkezli görüşlerini bu makalenin sınırları içerisinde ele almamız mümkün olmadığından, söz konusu sorular ışığında fikri serüveninin izini sürmeye çalışacağız. Literatür taraması yönteminin kullanılacağı çalışmamızda onun öğrenim gördüğü okullardan, fikirlerini oluşturmada etkilerinin yadsınamayacak boyutta olduğu hocalarından, akademik hayatı içerisinde birlikte çalışma yaptığı çok yakın arkadaşlarının onun hakkındaki düşüncelerinden hareketle sosyoloji merkezli bir portre denemesi yapacağız.

A. Öğrenim Yılları ve Beslendiği Kaynaklar

Adventures of an Accidental Sociologist: How to Explain the World Without Becoming a Bore (2011) adlı entelektüel yaşamöyküsünün sonunda, Berger, Viyana'daki çocukluğundan bir olayı nakleder: "...4 ya da 5 yaşlarında olmalıydım. Doğum günü yıldönümüm için bana hediye olarak çok karmaşık özellikleri bulunan elektronik bir oyuncak tren vermişlerdi. Teknik özellikleri olmasına rağmen, ben bu oyuncağın mekaniğine hiç ilgi duymamıştım. Bunun yerine ben, yere uzanıp trendeki hayali yolcularla konuşmuştum."

Avusturyalı olmasına rağmen, pek çok yerde yazdığının aksine Peter Ludwig Berger, 17 Mart 1929'da Trieste, İtalya'da doğdu. Anne tarafından akrabalarının bulunduğu İtalya'da çocukluğunun yaz tatillerini geçiren Berger, sonraki yıllarda Filistin yoluyla Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etse de, doğduğu bu şehre ayrı bir yakınlık duyacaktır. Yaz tatilleri haricinde çocukluğunun çok önemli bir bölümünü geçirdiği Viyana'nın ise Berger'in kimliğinin oluşmasında büyük katkısı olmuştur (Pfadenhauer, 2013: xiv). 1938'de ailesiyle birlikte önce Filistin'e göç eden Berger, sonraki yıllarda Filistin'de geçirdiği yılların dini kimliğini oluşturmasında çok önemli bir yere sahip olduğunu idrak ettiğine vurgu yapar. Zira Hayfa'daki bir İsviçre misyoner okulunda çeşitli Hıristiyan mezhepleriyle ilgili dersler almıştır. Önce Presbiteriyenizm, sonrasında da Anglikanizmi benimseyen Berger, yine Filistin yıllarında Alman Lutheryan kilisesinden kalma kitapların bulunduğu

bir kütüphanede okuduğu kitaplardan ve tanıştığı kişilerden etkilenecek Lutheryan olmuştur (Pfadenhauer, 2013: xv). 1946'da 17 yaşındayken dini aidiyet anlamında Lutheryan bir Protestan olarak ABD'ye ailesiyle birlikte göç etmiştir.

Yenidünyaya, New York'a göç ettikten sonra Lutheryan bir papaz olmak için Wagner College'de teoloji okuduktan sonra Amerika'daki dini hayatı daha iyi anlayabilmesi ve analiz edebilmesi için Amerikan toplumunu daha iyi tanıması gerektiğini kavrayan Berger, bu amaçla sosyolojiye yöneldi. Hemen her göçmen gibi hem çalışıp hayatını kazanması hem de okuması gerektiği için New York'ta akşam derslerine imkân veren tek yer olan New School for Social Research'e master için kaydoldu. Berger'in sosyolojiye olan bu yönelişi bilinçli olmaktan öte teolojideki serüvenine katkı amacı taşıyordu (Pfadenhauer, 2013: xvi). Bu yüzden ki *Adventures of an Accidental Sociologist* adlı otobiyografik eserinin isminden de anlaşılacağı üzere Berger kendisini "tesadüfî" bir sosyolog olarak tanımlar. Zira teoloji niyetiyle çıktığı yol sosyolojiye çıkmış, insan dünyasının sonsuz cazibesine kendisini kaptırmıştır.

Yıllarca birlikte olup eserler yazdığı çalışma arkadaşı Thomas Luckmann, New School'da geçirdikleri günlerden şu şekilde bahseder: "Can sıkıntılarının paylaşılmaya başlandığı anlardan bir gündü. Berger ve ben New York'taki New School for Social Research'te öğrenci idik. Kendisini son yüzyılın en önemli filozoflarından biri olarak gördüğüm Karl Löwith o enstitüde 1950'lerin başlarında din hakkında bir seminer vermişti. O seminerden çok az şey hatırlıyorum, fakat sanırım monoton bir şekilde hem Hıristiyan hem de nazik/beyefendi bir insan olma ikilemi hakkında yazmış olduğu denemelerinin birinden diğerine geçiyor, onları okuyordu. Derste uyanık kalmak için kâğıda rastgele bir şeyler karalıyordum. Ne yazdığımı, hangi dilde yazdığımı ya da nasıl bir şey yaptığımı hatırlamıyorum. Hatırladığım şey, yanı başımdaki öğrencinin (Berger) de aynen benim durumumda olduğuydu. Berger ve ben o günden itibaren iki iyi arkadaş olduk." (Luckmann, 2002: 19).

Luckmann'ın aynı makalesinden, New School'da her ikisi de öğrenci iken, önemli bir Weberyen din sosyologu olan Carl Mayer'den etkilendiklerini öğreniyoruz. Albert Solomon gibi pek çok hocadan etkilenseler de Berger ve Luckmann'ın düşünce dünyaları üzerinde en fazla etki sahibi hocaları, Alfred Schutz'du. Schutz'un, Max Weber'in inşa ettiği tarihsel bir kurumsal sosyolojisinin ve kültürel formasyonların üzerine oluşturduğu eylem teorisi için katı bir fenomenolojik temel sağlama

girişimleri, onlara devam ettirilmesi ve yukarılara çekilmesi gereken bir proje gibi göründü (Luckmann, 2002: 19). Dolayısıyla Schutz'un öncülüğünü ettiği bilgi sosyolojisi ve fenomenolojik yaklaşımı onlara oldukça ilginç ve çekici geldi.

New School for Social Research'ten 1950'de yüksek lisans derecesini alan Berger, ertesi yılını Philadelphia'daki Lutheran Theological Seminar'da geçirmiştir. Fakat sosyolojiye olan merakı gittikçe artmış ve bu yeni disiplin kendisine daha cazibeli bir alan olarak görülmeye başlamıştır. Lutheryan bir papaz olma idealinden vazgeçip New School'da doktora devam etmeye karar vermiş ve 1952 yılında "The Baha'i Movement: A Contribution to the Sociology of Religion" başlıklı tezini tamamlamıştır. Berger'in bu tezi, onun din sosyolojisindeki en eski çalışması olarak kabul edilir (Smith, 1998: 2). Teori konusunda oldukça maharetli üç Avrupalı bilim adamının –Durkheimci Albert Salomon, Weberyen Carl Mayer ve fenomenolog Alfred Schutz–koordinatörlüğünde yürüttüğü bu çalışmasında Berger, Bahai inancının iki temel dönüşümünün tasvirini yapar. Ona göre Bahailik, görece kendi kısa tarihinde iki şeye maruz kalmıştır: Karizmanın rutinleşmesi süreci ve doğudan batıya bir dini hareketin dönüşümü. Bu tasvirine yardımcı olacak nitelikte de iki "motif" in altını önemle çizmektedir: Ana hatlarıyla Babi-Bahai tarihi boyunca oldukça büyüyen Mesihçi ve Gnostik temalar. "Motif", dini içeriğe dayanan, teolojik analizden daha ziyade gerçekliğin bir soyutlaması anlamında kullanılır ve teolojinin kendisi ise entelektüel anlamda motifi açık seçik belirtme girişimi olarak görülür. Berger'e göre bu kavram artık Hıristiyan geleneğiyle sınırlandırılmaz; herhangi bir tarihi süreci analiz etmede faydalı bir işlev olarak görülmelidir. Bahailik üzerine ilk sosyolojik analiz örneği olan bu çalışma, Bahailik ile ilgili önemli tarihsel soru(n)lara muhtemel açıklamalar getirecek kadar ufuk açıcı niteliğe sahiptir. Bu üç tarihsel sorun, Bahai inancının kökeni; Şii kökenli bir mezhep olmasına rağmen dünya çapında bağımsız bir din haline dönüşürken bu dönüşümün temel parametrelerinin neler olduğu ve Bahailik mezhebi içerisindeki liderlik aktarımının nasıl gerçekleştiğidir. Din sosyolojisi açısından Berger'in bu çalışması, karizmanın rutinleşmesini çözümleme örneği sunduğu kadar, dönüşüm sosyolojisi ve bunun "motif" kavramıyla ilgisi ve onun kilise-mezhep tipolojisi yorumunu göstermesi bakımından, Berger'in kendisinin kullandığı "özel dini gerçeklikler"le ilgili tartışmalar için bir temel teşkil etmektedir (Smith, 1998: 3-6).

1953 yılında askere gideceği için hocası Carl Mayer'le yürüttükleri önemli bir projeden ayrılmak zorunda kalan Berger, kendi yerine Thomas

Luckmann'ı hocasına önermiş, ileride çok önemli çalışmalara imza atacak ikilinin dostlukları pekişmeye başlamıştır. Askerden geldikten sonra Stuttgart yakınlarında Bad Boll adlı küçük bir Alman kasabasında yer alan Protestan Akademide bir süre proje yürütücülüğü üstlenen Berger, bu yıllarda din ve kilise merkezli çalışmalara ağırlık vermiştir. 1956'da Almanya'dan döndükten sonra kısa bir süre akademik niteliği olmayan işte çalışan Berger, akademiye geçişi kaçınılmaz görerek iki yıl Women's College of the University of North Carolina ve beş yıl da Hartford Theological Seminary'de hocalık yapmıştır. 1959'da kendisi gibi ünlü bir sosyolog olan Brigitte Kellner ile evlenen Berger, Amerika'nın bazı bölgelerinde hakim olan ırkçılığı ve önyargıyı somut şekilde bu bölgelerde de görmüş, bu süreçte bir çeşit "kültürel şok" yaşamış ve "güvensizlik duygusu"nu derinden hissetmiştir (Pfadenhauer 2013, xvii). Nihayet 1963 yılında yüksek lisans ve doktorasını yaptığı New School'dan doçentlik kabulü alması Berger'in uzun soluklu ve verimli akademi hayatının ilk önemli basamağı olacaktır.

B. Bilgi Sosyolojisi Yolunda

1963 yılında Berger sosyoloji dünyasında kendisine şöhret kazandıran *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective* adlı kitabı yayımladı. Yukarıda bahsi geçen otobiyografik eserinde söz konusu kitabını yalnızca üç hafta içerisinde yazdığını ifade eden Berger'in bu kitabı kendisine sosyoloji dünyasında parlak bir sayfa açmasına imkân hazırlamıştır. O güne kadar bir sosyolog tarafından yazılan kitaplar içerisinde en fazla satılan kitaplardan birisi olmuş ve iki düzineden daha fazla sayıda dile tercüme edilmiştir (Davis, 2012: 195). Sosyolojide yeni bir çığır açma davetiyesi niteliği taşıyan bu eserde, Berger doktora çalışmasında ele aldığı "karizma" kavramını irdelemeyi daha da derinleştirerek, "geleneğe veya hukuka değil de, tek bir liderin olağanüstü etkisine dayanan toplumsal otorite" (Berger, 1963: 147-148) şeklinde tanımlar.

Invitation kitabına zemin teşkil eden düşünceler, Thomas Luckmann ile birlikte yazdıkları *Gerçekliğin Sosyal İnşası* (1966) adlı eserinde zirveye çıkacak ve kendisini daha da meşhur hale getirecektir. Berger ve Luckmann, birlikte kaleme aldıkları bu eserde fenomenolojiye dayalı bir toplum kuramı geliştirmişlerdir. Fenomenolojik sosyoloji insan davranışı ile ilgili görüşler ortaya koymakla birlikte diğer sosyal aksiyon teorileri gibi, insan davranışının sebebe dayalı açıklamalarıyla ilgilenmez. Fenomenologlar daha çok insan davranışlarının sayısal bilimlerde olduğu gibi nesnel olarak ölçülmesinin imkân dâhilinde olmadığını belirterek insanlar, dil aracılığıyla farklı olaylar, nesnelere ve halk tipleri arasında ortak özelliklere göre tasnif

yaparlar ve dünyayı kategoriler çerçevesinde anlamaya çalışırlar” (Kirman, 2004: 81). 1960’larda ve 1970’lerde her iki sosyologu da önemli sosyologlar haline getiren bu çalışmada toplumun oluşumu üç safhadan oluşmuş diyalektik bir süreçle açıklanır. Bu döngüsel üç aşama, “dışsallaşma” (externalization), “nesnelleşme” (objectivation) ve “içselleşme”dir (internalization). Birey eylemleri dışsallaştırıldığında ve bu dışsallaştırma eylemi sıklıkla tekrarlandığında, tarihsel süreç içerisinde kurumsallaşır. Kurumsallaşma sürecinin farklı meşrulaştırma aygıtları bulunur ve bu meşrulaştırma aygıtları, dışsallaştırılmış olanın bireyleri ikna edilmesi yoluyla kalıcılığını sağlar. Bu kalıcılışma süreci ise nesnelleşme olarak adlandırılır. Bireyin dışsallaştırılan eylemi artık “şeyleşmiş”tir. Bu durumda birey eyleminin sonucu olarak ortaya çıktığı ve değiştirilebilirliği unuttur ve tabiatın kanunlarından bir kanunmuş gibi algılanmaya başlanır, bir anlamda “insansızlaştırılır”. Nesnelleşen değer ve eylemler, toplumsallaşma süreci içerisindeki yeni nesiller tarafından içselleştirilir. Bu yeni nesil de, eylemleri ve oynadıkları rollerle nesnelleşmiş olanı tekrar dışsallaştırır. Bu döngü, aslında gündelik hayatın gerçekliğinin döngüsüdür. Bu döngünün içerisine zaman zaman farklı gerçeklikler girmesine rağmen, değişim çok yavaştır. Değişimin hızını belirleyecek olansa yine toplumdur (Metin, 2011: 75). Berger ve Luckmann, sözünü ettiğimiz bu üç safhayı şu cümlelerle özetlerler: “Toplum insani bir üründür. Toplum, nesnel bir gerçekliktir. İnsan, sosyal bir üründür.” (Berger-Luckmann, 2008: 92)

Luckmann, birlikte yazdıkları eserler konusunda da tabiri caizse itiraflarda bulunur ve özellikle önemli eserlerin çoğunda Berger’in katkısının kendisinininkinden çok daha fazla olduğunu belirtir. “Birlikte yazdığımız eserlerde ne zaman ben kitabın bitmesiyle ilgili umut kaybına düşsem ya da çeşitli nedenlerden dolayı yazmakta yavaş davransam, Berger hem benim zaman zaman yavaşlığıma hoş görüyor hem de olanca enerjisiyle bana motivasyon veriyordu. Örneğin *Gerçekliğin Sosyal İnşası* kitap projesinde normalde o bana eşlik eden bir yazar olacaktı, fakat kitabın büyük bir bölümünü yazan Berger olmuştu. Çünkü Berger, benim yazdığımdan hem daha çok hem de daha etkileyici yazıyordu.” (Luckmann, 2002: 20-21). Luckmann bu sözlerinin devamında Weber, Schutz, Marx, Durkheim, Halbwach, Gehlen gibi düşünürlerin görüşlerinden kendilerinin oldukça etkilendiklerini ve devlerin omzuna çıkarak, onların fikirlerinden hareketle yeni bir sentez oluşturduklarını belirtir.

Berger, hayatının 1960’lı yıllara tekabül eden dönemlerinde, oldukça ilginç bir şekilde, iki tane de roman kaleme almıştır. Bunlardan ilki 1965

yılında Felix Bastian müstear ismiyle yayımladığı *The Enclaves* adlı romandır. Romanın başkahramanı, farklı gerçeklikler arasında yolculuk yapan birisidir. Tutkulu bir efendi-köle kurgusu örneği olan bu roman, Doğu Macaristan'ın kayıp bir diyarının efsanesini konu edinir. Yine 1960'ların ortasında yazmasına rağmen 1975 yılında kendi ismiyle yayımladığı *Protocol of a Damnation* adlı romanı ise, Maggiore Gölü üzerinde görülmeye değer bir tatil yer olan Ascona'da, 1960'ların başlarında bir yaz tatilinde tesadüfen bir araya gelmiş olan grupla ilgilidir. Roman, klasik bir gerçekçi öyküdür. Bu roman tipinin ana püf noktası, olağan gözükken gündelik bir gerçeklik içerisinde okuyucu zihninde yer bulan doğal ayrıntıları bir araya getirmektir. Bu bakımdan bütünüyle düşsel/kurgusal bir roman dünyası oluşturmak, Peter Berger'e, çoğulculuğun birtakım erozyonlarını "gidermesine" ya da "parantez içine alması"na olanak sağlamıştır (Martin, 2002: 157). İtalya'nın Ascona şehri, 1960'lı yıllarda patlama yaşayan Yeni Dini Hareketler için bir merkez konumundadır ve romanını burada kaleme alan Berger, bu sayede bir taraftan da dini canlanmanın kanıtlarına ve nüvelerine dair gözlem yapma imkânı bulmuştur. Martin'e göre Berger'in bu romanıyla *A Rumour of Angels* adlı kitabı benzer özellikler taşır ve her ikisi de "antropolojik bir teoloji" denemesidir. Ona göre bu iki çalışma, Hıristiyan inancını etkileyen çoğulculuk eğilimlerini göreceleştiren problemlere bir çözüm yolu bulma konusunda Berger'in ilk sistematik girişimleridir (Martin, 2002: 156).

C. Sekülerleşme Konusundaki Fikri Serüveni

Berger, Luckmann'la birlikte *Gerçekliğin Sosyal İnşası* adlı eserinde geliştirmiş olduğu teorik çerçeveyi din alanına uyarlayarak 1967 yılında *Sacred Canopy*'i (*Kutsal Şemsiye*) yayımladı. Sosyoloji ve din sosyolojisi sahasında oldukça meşhur olan bu eser, Berger'in sekülerleşme savunucusu olduğu yılların ürünüdür. Sekülerleşme kavramının, modern Batı tarihinde tecrübî olarak mevcut ve büyük önem taşıyan süreçlere işaret ettiğini belirterek, kendisinin bu kavramla, toplum ve kültür alanlarının dini kurumlar ve sembollerin egemenliğinden çıkarıldığı süreci kastettiğini ifade eder (Berger, 2005: 166-167). Ona göre sekülerleşmeyi yalnızca toplumsal bir süreç olarak tanımlamak doğru değildir; zira sekülerleşme kültürel ve düşünsel hayatın tamamına nüfuz eden, dinin toplum ve insanlar nezdindeki konumuna sirayet eden çok daha kapsamlı bir süreçtir. Modern insan için yeni bir durum ortaya çıkarmış, dinde güvenilir olma bunalımını doğurmuştur (Berger, 2005: 188-190). Dolayısıyla entelektüel serüveninin ilk safhasında Berger, oldukça aşırıya kaçan genellemeci bir yaklaşımla, sekülerleşmenin yoğun tesirleri sonucu modern dönemde dinin, bir kültürde

paylaşılan ve herkesi içine alan insani bir gerçeklik algısına sevk eden ve böylece insanı yabancılaşma tehlikesinden kurtaran kutsal şemsiye olma vasfını yitireceğini vurgular (Dereli, 2012: 201).

Peter L. Berger neredeyse çeyrek yüzyıla yakın bir süre boyunca savunmuş olduğu sekülerleşme merkezli düşüncelerinden 1990'larda vazgeçmiş, artık dinin değil sekülerizmin derin bir kriz içerisinde olduğunu iddia etmeye başlamıştır. Entelektüel dünyada Berger denilince belki de akla gelen ilk şey, onun bu düşüncelerindeki değişimdir. Berger'in fikirlerindeki değişiminin ayan beyan ortaya çıktığı makale ise 1997 yılında National Interest'te "Secularism in Retreat" başlığıyla yayımlanmıştır. Dünyanın pek çok coğrafyasında dinden kaynaklanan duygu ve düşüncelerin yeni dini hareketlere ve dini canlılığa kapı aralaması ona göre krizin yön değiştirmesi anlamına gelir. Dolayısıyla "modern dünyada önceleri din kriz yaşarken şimdilerde sıra sekülerizme gelmiştir" (Berger, 2002: 76). Bu canlanmanın iki istisnasının bulunduğunu belirtir Berger. Onlardan biri sekülerleşme teorisinin halen oldukça geçerli görüldüğü Avrupa'dır. Berger'in Avrupa ile ilgili bu istisnasına karşı çıkan kişilerden biri günümüzün önemli din sosyologlarından olan Grace Davie'dir. Ona göre kurumsal din Avrupa'nın pek çok yerinde rolünü sürdürmektedir. Yine Fransız bir din sosyologu olan Hervieu-Leger de Katolikliğin Fransız kültüründe halen oldukça etkin bir konumda olduğunu öne sürer (Bodur-Çapcıoğlu, 2012: 141). Berger'e göre sekülerleşme konusundaki diğer bir istisna ise, Batı'da eğitim almış sosyal bilimcilerin Batı'yı örnek olan ülkelerde oluşturmuş olduğu sekülerleşmiş alt kültürdür. Bu alt kültürler ilerlemeci Aydınlanma düşüncesinin kendi ülkelerindeki bayraktarıdır.

O halde şu soruyu sormak gerekecektir: Uzunca bir süre sekülerleşmenin sıkı savunuculuğunu yapar Peter Berger niçin düşüncelerinden vazgeçerek sekülerleşme karşıtlığına geçmiştir? Konuyla ilgili geniş çaplı soruşturmalarımıza rağmen Berger'in bu fikri dönüşümüyle alakalı olarak çok fazla verinin bulunmadığını görmek bizi oldukça şaşırtmıştır. Bununla birlikte ulaşabildiğimiz kadarıyla genel anlamda iki tür yaklaşımın olduğunu söyleyebiliriz. Bazı yazarlar onun bu değişiminin 1970'lere ve 1980'lere kadar geriye gittiğini, Ivan Illich ve onun Meksika Curnavaca'daki "think-thank"indeki önemli birtakım isimlerle irtibat kurmasıyla ilişkili olduğunu söylerken (Davis, 2012: 195), diğer bazı isimler ise Avrupa'dan Amerika'ya göç ettikten sonra zihniyet değişimi yaşaması sonucu zaman içerisinde tam bir Amerikalı gibi düşünmeye başlamasından kaynaklandığını öne sürmektedirler (Swatos&Christiano, 2002: 111).

Berger, ilginç bir şekilde otobiyografik eserinde de bu dönüşümüyle ilgili çok fazla bir şey söylemez. Kendisiyle yapılan söyleşilerde ise ona bu dönüşümünün sebepleri sorulduğunda çok fazla ayrıntıya girmemiş, bunun öncesiyle sonrası arasında bir değişim yolculuğu olduğunu; bir zihniyet değişimi olmadığını belirtmiştir (Davis, 2012: 196). Ona göre zaten sosyal bilimlerin en eğlenceli ve öğretici tarafı da buradadır.

D. Sosyologluk ve Teologluk Arasında

1970 yılında New Jersey'deki Rutgers University'e profesör olarak geçen Berger'in bu yıllarda gelişmekte olan ülkelere olan ilgisinin arttığı görülmektedir. Konuyla ilgili ilk verimli eserini 1973'de eşi Brigitte Berger ve Hansfried Kellner'la birlikte *The Homeless Mind: Modernisation and Consciousness (Modernleşme ve Bilinç)* adıyla yayımlamıştır. Bu eserin başlarında yazarlar “gelişmiş endüstri toplumları” veya “üçüncü dünya ülkeleri” gibi kavramlardan oldukça rahatsız olduklarını belirtirler. Onlardan öğrendiğimize göre, “üçüncü dünya” tabiri ilk kez 1950'lerde, özellikle Nehru, Sukarno ve Nasır gibi liderlerin Asya ve Afrika'nın uluslararası ittifaklarda yer almayan ülkelerini bir araya getirmeye yönelik çalışmaları sonucu Bandung Konferansı ve daha sonraki girişimlerini takiben ortaya çıkmıştır (P. Berger ve diğerleri, 2000: 21). Bununla birlikte çalışmalarında atıf yapmak için “Asya-Afrika ve Latin Amerika'nın az modernize olmuş toplumları” ibaresini sık sık kullanmamak için “Üçüncü Dünya” terimini; yine “Kuzey Amerika, Sovyetler Birliği, Batı ve Avrupa'nın çok fazla modernleşmiş toplumları” gibi uzun bir ibarenin yerine de “gelişmiş endüstri toplumları” ibaresini kullandıklarını belirtirler (P. Berger ve diğerleri, 2000: 22). 1974'te *Pyramids of Sacrifice*, 1977'de *Facing up to Modernity* adlı eserleri yayınlanan Berger'in özellikle *The Homeless Mind* ve *Facing up to Modernity* adlı kitapları, modernite konusundaki görüşlerinin neredeyse bir nevi özeti mahiyetindedir.

Berger'in modernite merkezli kaleme aldığı söz konusu eserlerde göze çarpan en önemli söylemi, modernitenin insanoğlunun yüzyıllardır içerisinde yaşamını sürdürdüğü evi/yuvayı yıktığını vurgulamasıdır. Berger'in buradaki evden kastının iki yönü vardır: Birincisi gerçek anlamda “evin yıkılışı”dır, yani Sanayileşmeyle birlikte kadının da çalışma hayatına katılması sonucu eşlerin sabah evlerinden çıkıp akşama kadar işleriyle meşgul olmasından dolayı geleneksel dönemlerdeki ev anlayışının yerle bir olmasıdır. Zira geleneksel toplumlarda hayatın merkezinde olan ev, moderniteyle birlikte yıkıma uğramıştır (P. Berger ve diğerleri, 2000: 204). İkinci kastı ise mecazî anlamda “ev” olarak nitelediği “din”in tahribatıyla

alakalıdır. Gündelik hayatın ve bireylerin dini konulardaki düşüncelerinin çoğulcu bir hal alması, insanoğlunun bugüne kadar kendisini şemsiyesi altında hissettiği dine karşı beslenen güven duygusunda sarsıntıya sebebiyet vermiştir. Modern toplumdaki dinin geçirdiği bu krizin bir sonucu olarak da sosyal evsizlik metafiziksel bir yapıya bürünmüş, “evrende evsizlik” sorununa dönüşmüştür (P. Berger ve diğerleri, 2000: 205). Heelas ve Woodhead da Berger ve arkadaşlarının “evsiz zihin” olarak tanımladıkları tezin, radikal bir form içerisinde, âlemde yalnız kalan bireyi simgelediğini belirterek (Heelas-Woodhead, 2002: 45-51), yıllar önce ortaya konan bu tezin bugün bile hâlâ geçerliliğini sürdürdüğünden hareketle din sosyolojisinde yeniden ele alınıp geliştirilmesi gerektiğine önemle işaret ederler.

Çalışmamızın başından bu yana vurguladığımız gibi teolog amacıyla yola koyulan Berger, 1960'ların başından itibaren teoloji eksenli yazılar yazmaktadır. Bu çerçevede yazdığı ilk iki kitap olan *The Noise of Solemn* ve *Assemblies The Precarious Vision*'da daha Hıristiyanlık merkezli bir anlama çabası görülmektedir. 1969'da Berger'in *A Rumour of Angels (Melekler Hakkında Söylenti)* adlı eseriyle teolojik yapıyı esaslı olarak inşa ettiğini söyleyen Martin'e göre *The Heretical Imperative*'de daha liberal bir teolojik düşünce göze çarpar. Son iki eserinde artık Berger salt teolojik niteliği olan çalışmalardan ziyade sosyoloji ve teolojiyi birlikte dikkate alan din sosyolojisi merkezli eserler vermeye başlamıştır (Berger, 1979). Bundan dolayı Berger'in Hıristiyanlık ve İncil merkezli çalışmalarına bakıldığında onun bakış açısını diğerlerinden ayıran bazı özellikleri vardır. Bir kere Berger, İncil'e ya da herhangi bir dini fenomene, sosyolojik olan fakat aynı zamanda dini içeriğin önemini azaltmayan yeni bir yaklaşım şekli teklif eder. Çünkü Berger'e göre insani olarak üretilmiş olan anlam evreni, hiçbir zaman açıklanamaz ya da sosyo-ekonomik bir temele indirgenemez. İkinci olarak “kutsal şemsiye” olarak adlandırılan dini bir nosyonla –sembolik bir evren– Berger, teolojik ve sosyolojik unsurları bir araya getiren yeni bir yol teklif eder. Dolayısıyla Berger'in teorik çalışmaları –ve özellikle Luckmann'la yürüttükleri çalışmalar– son dönem sosyal-bilimsel İncil çalışmalarında çok geniş bir nüfuza sahip olmuştur (Horrell, 2002: 8-15).

Luckmann'la birlikte sosyolojiye uyarladığı fenomenolojik bakış açısının Berger'in teoloji merkezli kitaplarında ne kadar etkin olduğu konusunda görüş ayrılıkları söz konusudur. Kimi yazarlar Berger'in Lutheryan kimliğini katmadan ya da fenomenolojik dille söyleyecek olursak teolojik kimliğini “paranteze alarak” sosyolojik çalışmalar ortaya koyduğunu

öne sürmektedirler. Örneğin Gary Dorrien'e göre Berger, 1970'lerdeki akımlara kapılıp başka sosyologlar gibi herhangi bir sol ya da o türden başka bir gruba ideolojik olarak bağlanmamış ve onların söylemleri çerçevesinde görüşlerini sunmamıştır (Dorrien, 2002: 28). Yine Bernice Martin de inançlı bir Protestan olan Berger'in fenomenolojik ve kültürel yaklaşımların çoğunun analizinde ilahi bir realiteye yer vermediğini öne sürer (Martin, 2002: 187). Bu yazarların söylediklerine karşı çıkan ve özellikle Katolik cemahta yer alan diğer bazı yazarlara göre ise Berger, kendi "iç beni"yle dini bağlılığı ve bir sosyolog olarak profesyonel kimliği arasında oldukça keskin bir ayrımın olduğunu iddia etmesine karşın, aslında kendi karakteriyle dini ve sosyolojik girişimleri oldukça birbiriyle ilintili olan ve çok kritik noktalarda biri diğerine bağlı kalan bir sosyologdur. Örneğin Varacalli'ye göre Berger, tipik olarak Katolik bütünlüğünü, kutsallığını ve enkarnasyon yönelimini reddederek Katoliklerin "hem/hem de" mantığına karşılık tam bir Protestan gibi "ya/ya da" düşünme yolunu benimser (Varacalli, 2012: 282). Yine herhangi bir Katolik sosyolog Weberyen bir yaklaşımla Berger'in örneğin *Sociology Reinterpreted* (1981) adlı eserinde hararetle savunduğu "değerden arınmış" sosyoloji anlayışını da reddedeceğine dikkat çeker.

Pek çok bağlamda oldukça önemli eserlere imza atması sonucu kariyeri daha da parlayan Berger, 1970-1979 yılları arasında görev yaptığı Rutgers Üniversitesinden 1981 yılında Boston Üniversitesine geçer. Bu on yıllar onun için pek çok ilginç deneyimle doludur. Latin Amerika, Afrika, Doğu Asya gibi pek çok yeri büyük ölçüde dolaşmış ve yoğun bir şekilde modernleşme, gelişme modelleri, kapitalizm teorisi ve demokratik değişimler üzerine yazılar kaleme almıştır. Aynı yıl az önce bahsini ettiğimiz *Sociology Reinterpreted: An Essay on Method and Vocation* (Hansfried Kellner'le birlikte) kitabı ve 1983'te de aileyle ilgili olarak yazdığı *The War over the Family Capturing the Middle Ground* (Brigitte Berger'le birlikte) yayımlanmıştır. 1985 yılında ekonomik gelişme ile dünyanın farklı yerlerindeki sosyo-kültürel değişimler arasında ilişkiler konusunda sistematik tarzda incelemeler yapan The Institute for the Study of Economic Culture adlı enstitüyü Boston Üniversitesi bünyesinde kurmuş ve 2009 yılına kadar bu kurumun koordinatörlüğünü yürütmüştür. 1987'de *The Capitalist Revolution Fifty Propositions About Prosperity, Equality and Liberty* adlı eserini yayınlayan Berger, 1992'de ise görecelilik, makuliyet, anlamlı evren, çağdaş evsizlik gibi oldukça önemli konuları irdelediği *A Far Glory: The Quest for Faith in an Age of Credulity* adlı eseriyle yine ses getirmiştir.

Berger 1995 yılında en önemli çalışma arkadaşı Luckmann'la birlikte bu kez modernite, çoğulculuk ve özellikle bunların getirdiği anlam krizini özlü biçimde irdeledikleri *Modernity, Pluralism and the Crisis of Meaning (Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi –Modern İnsanın Yönelimi–)* adlı eserini yayımlar. Fenomenolojik tahlillerle “anlam”ı derinlemesine sorgulayan yazarlar, modernleşmenin ve sekülerleşmenin hakimiyetleri altına aldıkları dünyada anlamın kaybolmaya yüz tuttuğunu söylerler. Onlara göre toplumdaki ve bireylerin hayatlarındaki bu anlam krizlerini oluşturan en önemli faktör, pek çok kişinin iddia ettiği gibi modern sekülerite değil, modern çoğulculuktur. Zira modern çoğulculuk, aklıselim “bilgi”ye zarar vermiştir. Dünya, toplum, yaşam ve bireysel kimlik sorularına tabi tutulmuştur. Bunların hepsi çoklu yorumlara maruz bırakılmış ve her yorum kendi muhtemel eylem perspektiflerini tanımlamıştır (Berger-Luckmann, 2015: 60). Eylemleri düzenleyen, kimliğe dayanak oluşturan anlam ve değer sistemlerinin sorgulanmaksızın kabul edilme statüsünü yerle bir etmiştir. Bütün sosyal ve psikolojik sonuçları ile birlikte sorgulanmaksızın kabul edilen şeylerin kaybının en belirgin görünümü ise din alanında gerçekleşmiştir. Modern çoğulculuk, dini kurumların bir zamanlar keyfini sürdüğü tekelciliğin zeminini kaydırmış, artık inançlar bile seçenekler arasından tercih edilir hale gelmiştir (Berger-Luckmann, 2015: 67. Yazarlara göre söz konusu anlam krizinden kurtulabilmenin tek çaresi, “aracı kurumlar” şeklinde isimlendirdikleri kiliselerin, yani dinin toplumda ve bireylerin hayatlarında o eski gücüne tekrar kavuşmasıdır.

1997'de *Four Faces of Global Culture* kitabıyla küresel ekonomik kültüre olan ilgisini aşıkâr kılan Berger, 2002 yılında bu kez Samuel Huntington'la birlikte *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World (Bir Küre Bin Bir Küreselleşme)* kitabının editörlüğünü üstlenir. Küreselleşme konusundaki farklı yaklaşımların haklı yanlarının bulunduğu dikkat çeken Berger, bazıları için bu terimin yeni bir barış ve demokratikleşme çağını açacak uluslararası sivil toplum vaadini çağrıştırırken, kimileri için ise Amerika'nın ekonomik ve siyasal egemenliği anlamına geldiğini ifade eder (Berger, 2003: 10). Tüm dünyayı etkileyerek farklı medeniyetlerin zenginliklerini homojenleştirip bayağı hale getirmesinden korkulan bu kültürel küreselleşmeye “havaalanı kültürü” adını da vermektedir (Berger, 2006: 72-73).

Bu iki meşhur eseri arasında ise Berger, sekülerleşme konusundaki fikirlerini değiştirdiğini beyan ettiği “Secularism in Retreat” adlı makalesinin de içerisinde yer aldığı *The Desecularization of the World: Resurgent Religion*

and World Politics (editor, 1999) adlı kitabını yayımlamıştır. Aynı yıl Boston University'den emekliye ayrılan Berger, çalışmalarına aynı ciddiyetle devam etmiş ve sırasıyla şu eserleri yayınlamıştır: *Questions of Faith: A Skeptical Affirmation of Christianity* (2003), *Religious America, Secular Europe?* (Grace Davie ve Effie Fokas ile birlikte, 2008), *In Praise of Doubt: How to Have Convictions without Becoming a Fanatic* (Anton Zijderveld ile birlikte, 2010), *Adventures of an Accidental Sociologist -How to Explain the World Without Becoming a Bore-* (2011), *The Many Altars of Modernity: Towards a Paradigm for Religion in a Pluralist Age* (2014).

Berger'e yukarıda ismi geçen pek çok eserde eşlik eden çalışma arkadaşları ve aynı zamanda dostları Thomas Luckmann, Anton Zijderveld, Richard Neuhaus, eşi Brigitte Berger, kayın biraderi Hansfried Kellner olmuştur. En meşhur öğrencileri ise onun çalışmalarını ve karakteristik ilgilerini özel bir derinlikle takip ettiren kişiler olarak, Virginia Üniversitesi'nden James Davison Hunter ve Boston Üniversitesi'nden Charles L. Glenn'dir (Aeschliman, 2011: 9). Sosyal bilimler-yönelimli bir sosyolog, ilahiyatçı, sosyal politika analisti ve roman yazarı olan Berger, kendisini teolojik anlamda liberal Protestan; siyasal ve toplumsal anlamda ise ılımlı-muhafazakâr olarak tanımlamaktadır (Varacalli, 2012: 282).

E. Berger'in Modern Sosyolojideki Önemi ve Kendisine Yöneltilen Eleştiriler

Her şeyden önce, bazı yazarların, Berger'in, yirminci yüzyılın en üretken ve en çok okunan sosyologlarından biri olduğunu (Hammond, 1986: 158) söylediklerine dikkat çekmekte yarar vardır. Akademisyen olsun veya olmasın, dinle ilgilenenler arasında en geniş okuyucu kitlesi oluşturmuş sosyologlardan birisi olan Berger, modern hayatın bir teorisyeni, modern dindarlığın analisti ve küresel ekonomik kültürün uygulayıcısı olarak üç önemli rol üstlenmiştir (Pfadenhauer, 2013: xii). Sosyolojik çalışmaları üç kategoride -modernite ve çoğulculuk, din, kültür ve sosyo-ekonomik değişim- toplanabilecek Berger'i diğer modern çağ sosyologlarından ayıran bazı özellikler vardır. Onun arkadaşları Berger'in "aracı kurumlar" olarak isimlendirdiği kiliselerin varlığının ya da görünürliğünün artışını önemsemezken, o bu konuya ısrarla vurgu yapmıştır. "Üçüncü Dünya" ile ilgili hemen hiç kimse zihin yormazken, Berger fikriyat oluşturma çabasına girişmiş, bu konuda düşünceler üretmiştir. Yine pek çok sosyal bilimci modernleşmenin doğrudan doğruya Batılılaşma anlamına geldiğini ima ederken Berger, pek çok modernitenin olduğunu ve modernizasyona giden tek bir yolun bulunmadığını dile getirmiştir (Dereli, 2012: 97).

Berger'in düşünceleri üzerine yazılan eserler üç tanedir. Bunlardan birisi Titus Hjelm tarafından yazılan *Peter L. Berger on Religion: The Social Reality of Religion* (2015); ikincisi editöryal bir çalışma olan *Peter Berger and the Study of Religion* (2002); üçüncüsü ise J. D. Hunter ve S. C. Ainlay'ın editörlüğünde hazırlanan *Making Sense of Modern Times* (1986) adlı eserdir. Berger'in çalışmaları kimilerince klasik sosyolojinin yorumcu bakış açısını yeniden ihya için yapılan bir girişim olarak telakki edilirken (Hunter-Ainlay, 1986: 4), diğer birtakım kişiler tarafından ise disiplinde derinlemesine soruşturulması gereken onlarca konunun geri plana itilmesinde (Şentürk, 1998: 105) payı bulunduğu için radikal şekilde eleştirilir (Guest, 2012: 98). Aynı şekilde teorik yaklaşımının çok fazla entelektüel düzeyde olması, insanların tümünün, hayatlarının bütün alanlarında anlam bulma çabası içerisinde olduğunu vurgulaması; işlevselciler gibi dinin toplumda toplumsal birliği sağladığını iddia etmesi ve dinin zaman zaman toplumsal ayrışmalara da zemin teşkil edebileceğini görmezlikten gelmesi; dine inanmayan insanları görmezden gelerek dinî inançların toplumda yaygın bir şekilde paylaşıldığını öne sürmesi ve son olarak insanoğlunun hakikaten onların varsaydığı sosyal düzeni sağlayıp sağlayamadığının yeterince açık olmaması eleştirildikleri en önemli noktalardır (Bodur-Çapcıoğlu, 2012: 141)

Sonuç

Peter Berger, yayımlamış olduğu elliye yakın kitap ve yüzü aşkın makaleyle, sosyolojide ve din sosyolojisinde ismiyle özdeşleşmiş kavram ve kuramlara sahip bir sosyologdur. Bilgi sosyolojisinde Luckmann'la birlikte yeni bir anlayış geliştirmiş ve fenomenolojik bakış açısını sosyoloji ve din sosyolojisine uyarlamış, modernite, sekülerleşme ve çoğulculuk gibi içerisinde yaşadığımız dönemde sıkça tartışılan konularla ilgili pek çok esere imza atmıştır. Seksen beş yaşının üzerinde olmasına rağmen Amerika'nın önemli dergilerinden *American Interest*'te Mead ve Fukuyama gibi önde gelen düşünürlerle birlikte halen haftalık yazılarına devam etmektedir. Bu yazılarında Amerika ve Avrupa hakkında yazdığı kadar Orta Doğu ülkeleri ve Türkiye ile de ilgili yazılar yazmakta, oldukça güncel konularla ilişkili olarak sosyolojik analizler yapmaktadır.

Berger'in teolog olma amacıyla çıktığı entelektüel yolculuk, kendisini insanların ve toplumların büyüdü dünyasına götürmüş, böylece her iki disiplinden hareketle din sosyolojisi sahasına yeni soluklar getirmiştir. Hayat hikâyesi gibi oldukça maceralı olan akademik serüvenindeki fikri dönüşümlerinden dolayı ilginç şekilde hem sekülerleşme lehinde hem de

aleyhinde konuşlanan düşünürlerin atıf yaptığı bir isim olmuştur. Kanımızca oldukça tartışmalı olan bu dönüşümle ilgili kimileri Berger'in kısaca "bir değişim yolculuğu" şeklinde yaptığı açıklamalarla ikna olurken, birtakım sosyal bilimciler bundan kuşku duymakta ve daha ileri sosyo-politik analizlere konu edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Aynı şekilde Lutheryan kimliğini çalışmalarına yansıtıp yansıtmadığı ya da kendi kişisel inancını "paranteze alıp" almadığı ile de ilgili ayakları yere basan eleştiriler almıştır.

Fakat şurası bir gerçektir ki, yarım yüzyılı aşkın süredir devam eden entelektüel hayatı boyunca, Peter Berger, toplumu, kültürü, kutsal kabul edilen fikirleri anlamamıza yönelik çok orijinal katkılar yapmış ve yapmaya da devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- AESCHLIMAN, M. D. (2011), "A Contemporary Erasmus", *Modern Age*, Summer.
- BASTIAN, Felix (1965), *The Enclaves: a novel*, Doubleday.
- BELLAH, Robert N. (1992), *The Broken Covenant: American Civil Religion in Time of Trial*, University of Chicago Press.
- BERGER, Peter L. (1963), *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*, Garden City, New York, Doubleday.
- BERGER, Peter L. (1975), *Protocol of a Damnation: a novel*, Crossroad, New York.
- BERGER, Peter L. (1979), *The Heretical Imperative: Contemporary Possibilities of Religious Affirmation*, Garden City, NY: Doubleday.
- BERGER, Peter L. (2002), "Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine", *Sekülerizm Sorgulanyor*, Der.-Çev.: Ali Köse, Ufuk Kitapları, İstanbul.
- BERGER, Peter L. (2003), "Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri", *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, Ed.: Peter L. Berger-Samuel P. Huntington, Çev. Ayla Ortaç, Kitap Yay., İstanbul.
- BERGER, Peter L. (2005), *Kutsal Şemsiye*, Çev. Ali Coşkun, Rağbet Yay., İstanbul.
- BERGER, Peter L. (2006), "Küresel Kültürün Dört Yüzü", *Laik Ama Kutsal*, Haz.: Ali Köse, Etkileşim Yay., İstanbul.

- BERGER, Peter L. (2011), *Adventures of an Accidental Sociologist -How to Explain the World Without Becoming a Bore*, Prometheus Books.
- BERGER, Peter L. (2012), *Melekler Hakkında Söylenti –Modern Toplumda Tabiatüstünün Yeniden Keşfi–*, Çev. Ali Coşkun-Nebile Özmen, Rağbet yay., İstanbul.
- BERGER, Peter L. vd. (2000), *Modernleşme ve Bilinç*, Çev. Cevdet Cerid, İstanbul: Pınar yay.
- BERGER, Peter L. – HUNTINGTON, Samuel P. (2003), *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dün yada Kültürel Çeşitlilik*, Çev. Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- BERGER, Peter L. – LUCKMANN, Thomas (2008), *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi–*, Çev. Vefa Saygın Öğütle, Paradigma Yay., İstanbul.
- BERGER, Peter L. – LUCKMANN (2015), *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi: Modern İnsanın Yönelimi*, Çev. M. Derviş Dereli, Heretik yay., Ankara.
- BODUR, Hüsnü Ezber – ÇAPCIOĞLU, İhsan (2012), “Sosyolojik Teori ve Din”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Grafiker yay., Ankara.
- DAVIE, Grace (1994), *Religion in Britain Since 1945: Believing without Belonging*, Wiley-Blackwell.
- DAVIS, Joseph E. (2012), “Peter L. Berger, Adventures of an Accidental Sociologist...” *Springer Science+Business Media, Soc*, 49.
- DERELİ, Mustafa Derviş (2012), *Din Fenomenine Sosyolojik Yaklaşımlar – Peter L. Berger Örneği–*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- DORRIEN, Gary (2002), “Berger: Theology and Sociology”, *Peter Berger and the Study of Religion*, L. Woodhead-P. Heelas-D. Martin (ed.), second edition, Rotledge London and New York.
- GUEST, Mathew (2012), “Dinin Yeniden Üretimi ve İletimi”, Çev. İlkey Şahin, *Din Sosyolojisi –Çağdaş Gelişmeler–*, Der.: Peter B. Clarke, Çev. Ed.: İhsan Çapcıoğlu, İmge yay., Ankara.
- HAMMOND, P. E. (1986), “Religion in the Modern World,” *Making Sense of Modern Times*, J. D. Hunter and S. DC. Ainlay (ed.), London.
- HEELAS, Paul – WOODHEAD, Linda (2002), “Homeless Minds Today?”, *Peter Berger and the Study of Religion*, L. Woodhead-P. Heelas-D. Martin (ed.), second edition, Routledge London and New York.
- HJELM, Titus (2015), *Peter L. Berger on Religion: The Social Reality of Religion*, Equinox: London.

- HORRELL, David G. (2002), "Peter Berger and New Testament Studies", *Peter Berger and the Study of Religion*, L. Woodhead-P. Heelas-D. Martin (ed.), second edition, Routledge London and New York.
- HUNTER, J. D. – Ainlay S. C. (1986) (ed.), *Making Sense of Modern Times, Peter L. Berger and the Vision of Interpretive Sociology*, New York.
- KİRMAN, Mehmet Ali (2004), *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yay., İstanbul.
- LUCKMANN, Thomas (2002), "Berger and His Collaborator(s)", *Peter Berger and the Study of Religion*, Routledge, London and New York.
- LUCKMANN, Thomas (2003), *Görünmeyen Din –Modern Toplumda Din Problemi–*, Çev. Ali Coşkun-Fuat Aydın, Rağbet yay., İstanbul.
- MARTIN, Bernice (2002), "Berger's Anthropological Theology", *Peter Berger and the Study of Religion*, L. Woodhead-P. Heelas-D. Martin (ed.), second edition, Routledge London and New York.
- METİN, Abdullah (2011), "Kimliğin Toplumsal İnşası ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2 (1).
- PFADENHAUER, Michaela (2013), *The New Sociology of Knowledge: The Life and Work of Peter L. Berger*, Transaction Publishers.
- SMITH, Peter (1998), "The Routinization of Charisma", *Occasional Papers in Shaykhi, Babi and Baha'i Studies*, vol 2, no 6, November.
- SWATOS, William H. – CHRISTIANO, Kevin J. (2002), "Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni", *Sekülerizm Sorgulanıyor*, Der.-Çev.: Ali Köse, Ufuk Kitapları, İstanbul.
- ŞENTÜRK, Recep (1998), "Amerika'da Din Sosyolojisinin Son Otuz Yılı, 1960-1990", *İslam Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2.
- VARACALLI, Joseph A. (2012), "Book Reviews", *The Catholic Social Science Review*, 17.
- WOODHEAD, Linda – HEELAS, Paul – MARTIN, David (2002) (ed.), *Peter Berger and the Study of Religion*, second edition, Routledge, London and New York.
- WUTHNOW, Robert (1988), *The Restructuring of American Religion: Society and Faith since World War II*, Princeton University Press, New Jersey.

bilimname XXXI, 2016/2, 245-247
Arrival Date: 17.09.2016, Publishing Date: 12.12.2016
doi: <http://dx.doi.org/10.21646/bilimname.2016.8>

AS A SOCIOLOGIST OF RELIGION THE INTELLECTUAL PORTRAIT OF PETER L. BERGER

Mustafa Dervis DERELI^a

Extended Abstract

The sociology, which aims to understand the human and society, is a discipline that makes easier to understand new situation and the process which people have to face in the modern age. Many components accepted as “taken for granted” in the traditional period are investigated with the experiences of modernization and secularization. The choices are given importance in religious understandings and a pluralist understanding of world emerged. Whereas the founder sociologists think that the religion will disappear in the modern period, it hasn't come true and the sociology of religion, as a junction point with religion and sociology, began to enhance its importance in the modern age. In his university years and first academic career, Berger aimed to be a well-known Lutheran theologian; but in the next years he directed his studies to the field of sociology of religion. Peter Berger is one of the most important sociologists of religion with his intellectual transformation and tens of books. In this paper, we'll try to trace the places he grew in, his school years, intellectual sources / persons he benefited and his academic adventure. So, in this paper we purpose to present his intellectual portrait in the light of his biography and main arguments.

Even though he is from Viennese, he was born in Trieste, Italy on March 17, 1929 because he had some relatives of his mother there. He moved to US with his family via Palestine. He stayed in Palestine for eight years and joined many courses related to Presbyterian and Anglican churches. He studied on different churches of Christianity and then decided to adopt Lutheranism. In 1946 he moved to New York with his family. Because he decided to be a well-known Lutheran theologian, he enrolled to the department of theology in

^a Res. Asst., Erciyes University, mdervisdereli@erciyes.edu.tr

Wagner College. After his graduation, he noticed that it is necessary for him to understand American society to be a famous theologian in the future, so he enrolled to the department of sociology in New School for Social Research for master. In these years, he met Thomas Luckmann and they became very close friends and co-writers. Berger and Luckmann were affected by his professors Albert Solomon, Carl Mayer and especially Alfred Schutz. Because Berger liked very much to interest in the human and society, he certainly decided to go forward with sociology. He finished his Phd. dissertation in 1952 entitled "The Baha'i Movement: A Contribution to the Sociology of Religion". This book includes Berger's first deep sociological analyses related to the sociology of religion. From 1956 to 1963 he studied as an academician at Women's College of the University of North Carolina and Hartford Theological Seminary. Then he began to study in New School as an association professor in 1963. This date is very important for Berger. Because from now on he has written many important papers and books which have made Berger a very famous sociologist at worldwide.

He wrote a book entitled *Invitation to Sociology* (1963) which gained a reputation in the field of sociology. This book was one of the best-selling books written by a sociologist until that day and it was translated to many languages. He wrote also one of the famous books *Social Construction of Reality* (1966) with his best colleague Thomas Luckmann. They developed a phenomenological perspective in the sociology of knowledge with inspiration from their professor Alfred Schutz. They produced a dialectical cycle which includes three phases: externalization, objectivation, and internalization. They summarized this cycle as "society is a human product, society is an objective reality, and man is a social product."

Peter Berger, is a remarkable thinker of the present day, said that the religion will disappear in the future because he was an advocate of the theory of secularization at the first career years. However, especially after 1990s, he has needed to refresh his sociological opinions because of the spiritual situation at the world and has produced contrary opinions. When we investigate the reasons of his transformation, we see that Berger himself explains shortly that this is a journey of change, not a change of mentality. According to him, modernity hasn't invariably caused the secularization but has caused pluralism, which has destroyed uniformity of the conventional life and has obligated people to choose. Berger, the sociologist of modernity, has tried to explain the modern world in the frame of modernity, secularity, and pluralism. He began to study at Rutgers University as a professor in 1970. In these years he wrote many important books like *The Homeless Mind:*

Modernisation and Consciousness (1973), *Pyramids of Sacrifice* (1974), *Facing up to Modernity* (1977).

In 1981 he began to study at Boston University which is a more famous university. He founded The Institute for the Study of Economic Culture which examines the relationship between economic development and socio-cultural change in Boston University with his collaborators in 1985. He went on writing and published many books: *Modernity, Pluralism and the Crisis of Meaning* (with Thomas Luckmann, 1995), *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics* (editor, 1999), *Questions of Faith: A Skeptical Affirmation of Christianity* (2003), *Religious America, Secular Europe?* (with Grace Davie and Effie Fokas, 2008), *In Praise of Doubt: How to Have Convictions without Becoming a Fanatic* (with Anton Zijderveld, 2010), *Adventures of an Accidental Sociologist -How to Explain the World Without Becoming a Bore-* (2011), *The Many Altars of Modernity: Towards a Paradigm for Religion in a Pluralist Age* (2014). As a result Berger has made remarkable contribution to the sociology and sociology of religion and he is going on to write weekly in *American Interest* about America, Europe, Middle East and also Turkey with many important thinkers like Mead and Fukuyama.

Keywords: P. Berger, Theology, Sociology, Sociology of Religion, Secularization.

